

Emilia Kullas – Sami Metelinen

JAKOPOLITIIKAN PALUU

Hallituksen menoautomaatti paisuttaa julkista sektoria

- Antti Rinteen hallituksen menolinja tarkoittaa paluuta 1960–70-lukujen jakopolitiikan linjalle, jonka tarkoitus on kasvattaa julkista sektoria.
- Hallituksen menolisäyksistä vain alle kolmannes kohdistuu investointeihin. Suurin osa menolisäyksistä on kulutusmenoja. Vaikka talous ajautuisi taantumaa, tämä olisi huonoa elvytystä.
- Menojen lisäysten sijaan hallituksen kannattaisi virittää finanssipolitiikkansa siten, että julkinen talous tasapainottuu. Nyt tasapainottuminen jää riippumaan työllisyystavoitteen toteutumisesta, mikä edellyttäisi työllisyystoimia.
- Taantumien sattuessa oikea tapa elvyttää olisivat määräaikaiset investointihankkeet, minkä lisäksi työn verotusta kannattaisi keventää.
- Antti Rinteen hallituksen perinnöksi uhkaa jäädä yli 10 miljardin euron sopeutustarve seuraavalle hallitukselle.

Antti Rinteen (sd.) hallituksen menolinja tarkoittaa paluuta julkisen sektorin kasvattamisen tielle (Kuvio 1). Finanssipolitiikan linja tarkoittaa todennäköisesti tulevaisuudessa kasvavia julkisen talouden alijäämiä ja lisää veronkiristyksiä. Pahimmillaan julkisten kulutusmenojen ja julkisen sektorin työpaikkojen kasvu uhkaa näivettää yksityisen sektorin kasvun mahdollisuuksia – ja vauhdittaa siten mahdollista taantumaa. Elvytykseksi menolisäyksistä ei ole, sillä vain pieni osa kohdistuu investointeihin.

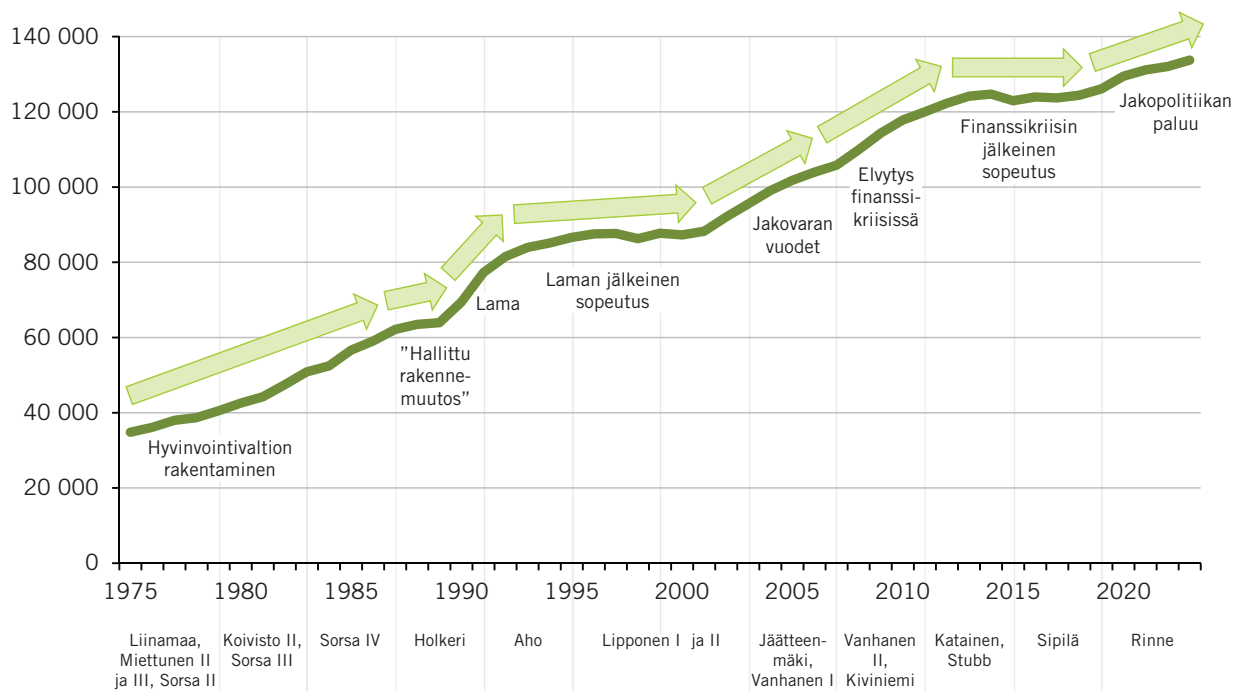
Hallitusohjelman toteuttaminen merkitsee paluuta 1960–70-lukujen jakopolitiikan linjalle, jossa tavoitteellisesti kasvatettiin julkista sektoria yksityisen sektorin kustannuksella. Poikkeukselliseksi Rinteen hallituksen menolinjan tekee se, että menojen päätöspäätösten lisääminen

tehdään normaalissa suhdannetilanteessa ja julkisen talouden ollessa valmiiksi alijäämäinen.

Viime vuosikymmeninä suurimmat julkisen talouden menolisäykset ovat tapahtuneet 1990-luvun laman sekä vuoden 2008 finanssikriisin jälkeisen taantumien oloissa. Taantumassa julkisen talouden menot kasvavat luonnostaan työttömyys- ja muiden sosiaalimenojen kasvun myötä.

Päätöspäätösten julkisia menoja kasvatettiin viimeksi 2000-luvun alussa. Tuolloin vuotuisen talouskasvu oli keskimäärin yli kolmen prosentin luokkaa ja julkinen talous oli joka vuosi ylijäämäinen. Menojen lisäys tehtiin siis valtion ja kuntien kasvavien verotulojen oloissa. Harjoitettua politiikkaa perusteltiin tuolloin laman jälkeisten leikkausten aiheuttamien vaurioiden

Kuvio 1. Suomen julkiset menot vuoden 2010 kiintein hinnoin 1975–2023* eri hallituskausina (milj. euroa)

* Vuodet 2019–2023, Etlan suhdanne-ennusteen ennakkotiedot (julkaistaan 16.9.2019).

Lähteet: Tilastokeskus, Etlä.

korjaamisella. Puskureita huonoja aikoja varten ei tuolloin maltettu rakentaa.

Julkkisten kulutusmenojen bkt-osuutta kasvatettiin tuolloin (vv. 2001–2005) keskimäärin noin 0,4 prosenttiyksikköä vuosittain. Lähivuosiksi suunniteltu menoekspansio (keskimäärin 0,25 %) on lähes samaa luokkaa, vaikka julkinen talous pysyy alijäämäisenä ja vuotuinen talouskasvu on kutistumassa noin yhden prosentin tasolle (Etlan suhdanne-ennusteen ennakkotieto).

Rinteen harjoittama tarkoituksellinen julkisten menojen kasvattaminen muistuttaakin enemmän pitkää menojen kasvattamisen jaksoa, joka päättyi 1980-luvun puoliväliin. Vastavaa monivuotista talouden normaalissa suhdan-tilanteessa harjoitettua valtion ekspansiota saa hakea Mauno Koiviston II ja Kalevi Sorsan III ja IV hallitusten ajoilta (Kuvio 2).

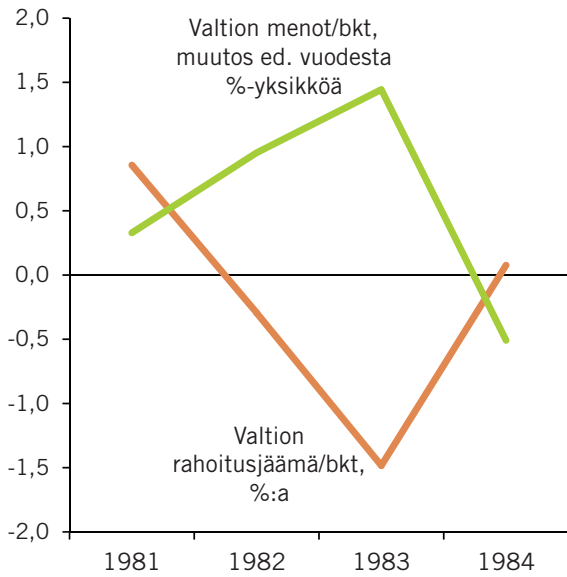
Päätösperusteisten menojen radikaali kasvataminen normaalissa suhdan-tilanteessa tarkoittaa, että julkista sektoria paisutetaan tietoisesti. Tämä syrjäyttää työtä yksityiseltä sektorilta, joka kustantaa viime kädessä kaiken julkisen sektorin toiminnan. Yksityisen sektorin taakka kasvaa entisestään korkeampien verojen muodossa.

Hyvän talouspolitiikan suositukset

- Menolisäysten sijaan hallituksen pitäisi noudattaa tiukkaa finanssipoliittista linjaa ja välttää jo ennestään kireän verotuksen lisäkirstytyksiä, jotka ovat haitallisia yksityisen sektorin kasvun kannalta.
- Työllisyystoimien toteuttaminen on kaikissa oloissa paras tapa valmistautua ikääntymisen menojen kasvuun 2020-luvulla. Työllisyysasteen nostamiseksi kannattaa ainakin toteuttaa eläkeputken ja kotihoidontuen ehtojen kiristykset ja työtulovähennyksen nosto. Lisäksi kannattaa noudattaa kilpailukykysovimuksen kaltaista tiukkaa palkkapolitiikkaa suhteessa kilpailijamaihin.*
- Menolinja pitää sitoa suhdannekehitykseen siten, että menoja lisätään vain sen verran kuin tulot antavat myöten siten, että julkinen talous on tasapainossa vuonna 2023.
- Mahdollisen taantumun varalta elvytystoimenpiteet kannattaa suunnata määräaikaisiin investointeihin, erityisesti perusväylänpidon korjausvelan purkamiseen. Lisäksi työn verotusta kannattaa alentaa.

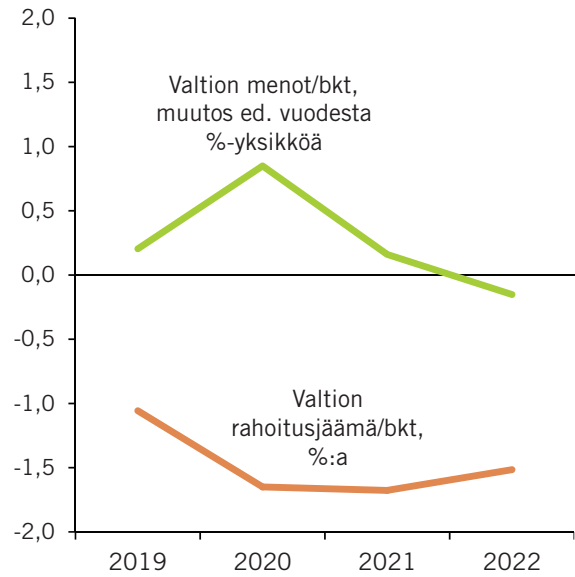
* Kangasharju ja Kauhanen (2019).

Kuvio 2a. Valtion menojen ja rahoitusjäämän kehitys Koiviston ja Sorsan hallitusten aikana 1981–1984

Vuosina 1981–1984 talouskasvu oli keskimäärin kolme prosenttia vuodessa.
Lähde: Etlä/Kaseva.

Kuvio 2b. Valtion menojen ja rahoitusjäämän kehitys Rinteen hallituksen aikana 2019–2022

Vuosina 2019–2022 talouskasvu on keskimäärin prosentin vuodessa.
Lähde: Etlä/Kaseva.

Vain vähän investointeja

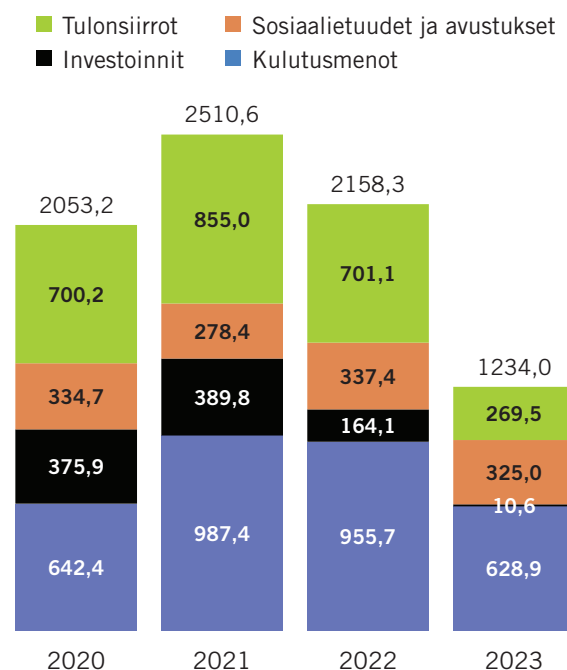
Antti Rinteen hallitus lisää vaalikauden aikana menoja päätösperusteisesti kahdeksalla miljardilla eurolla suhteessa tilanteeseen, jossa hallitus ei tekisi uusia päätöksiä menolisäyksistä. Pysyviä menolisäyksiä tehdään viiden miljardin euron edestä. Arvio perustuu valtiovarainministeriön ensi vuoden budjettiehdotukseen¹ ja hallitusohjelmaan².

Ensi vuonna menot kasvavat yhteensä noin kaksi miljardia euroa, josta puolet on pysyviä menolisäyksiä ja puolet kertaluonteisia menolisäyksiä. Hallitusohjelman mukaan kertaluonteisia menolisäyksiä ei vuonna 2023 enää tehdä. Jos tästä pidetään kiinni, menolisäykset vähenevät asteittain vaalikauden loppuun mennessä siten, että ne ovat korkeimmillaan vuonna 2021. (Ks. Kuvio 3).

Hallitusohjelman mukaan määrärahoja lisätään yhteensä 227 menokohteeseen. Valtaosa menolisäyksistä on erilaisia kulutusmenojen lisäyksiä. Investointeja on yhteensä vajaa kolmannes, kun otetaan huomioon julkisten investointien lisäksi investointiavustukset (Ks. Taulukko 1). Koska investointien osuus jää kovin pieneksi, menolisäyksillä ei voi olla kovin merkittävää elvyttävää vaikutusta, vaikka menoekspansio sat-

tuisikin osumaan mahdollisen taantuman kohdalle.

Kuvio 3. Pysyvät ja kertaluonteiset menolisäykset, arvio (milj. euroa)

Lähde: Etlän ennuste/Hannu Kaseva.

Taulukko 1. Pysyvät ja kertaluonteiset menolisäykset, arvio (miljoonaa euroa)

	2020	2021	2022	2023	2020–2023
Kulutusmenot	642	987	956	629	3 214
Investoinnit	376	390	164	11	940
Sosiaalietuudet ja avustukset	335	278	337	325	1 276
Tulonsiirrot	700	855	701	270	2 526
– josta investointiavustukset	297	444	444	150	1 334
Yhteensä	2 053	2 511	2 158	1 234	7 956

Kulutusmenoja ovat esimerkiksi koulutus- sekä sosiaali- ja terveydenhuollon menot. Julkisiin investointeihin kuuluvat esimerkiksi perusväylänpito ja julkiset rakennukset.

Lähde: Etlä/Kaseva.

Menolisäyksestä yhteensä vajaan viisi miljardia euroa kohdistuu infrastruktuuriin, koulutukseen ja sosiaali- ja terveystalouteen sekä sosiaalietuuksien korotuksiin. Loput runsaat kolme miljardia jaetaan erityyppisinä valtion vetäminä kehitys- ja kokeiluhankkeina muun muassa luonnonvaratalouden ja alkutuotannon aloilla.

Valtiojohtoinen uudistuspolitiikka lisää valtion ja kuntien lainanottotarvetta joka vuosi runsaalla miljardilla eurolla. Hallitusohjelmassa todetaan, että pysyviä menoja lisätään 1,23 miljardia euroa vuoden 2023 tasossa. Tämä antaa kuitenkin harhaanjohtavan kuvan menolisäyksen kokonaisuudesta, koska ne toteutetaan etupainotteisesti (ks. Kuvio 3).

Vaarallista talouspolitiikkaa

Edellisellä hallituskaudella vienti lähti kasvuun kansainvälisen kysynnän ja kilpailukykyyn parantamisen seurauksena. Samalla työllisyys koheeni. Etlä on arvioinut, että kilpailukyky sopimus lisää työpaikkoja vuoteen 2022 mennessä 20 000–42 000 hengellä.³

Hallituksen julkista sektoria paisuttava linja uhkaa siirtää työpaikkoja avoimelta sektorilta julkiselle sektorille, mikä pahimmillaan vähentää vientivetoista kasvua. Jos julkisesta sektorista tulee palkkajohtaja, se uhkaa syödä kilpailukyky sopimuksen hyödyt ja murentaa vientikilpailukykyä entisestään. Pääministeri Antti Rinne on vihjannut kannattavansa normaalia korkeampia palkkorotuksia naisvaltaisille aloille.⁴

Jos julkisen sektorin työntekijät saisivat normaalia reilummat palkkorotukset, ne lisäisivät tuntuvasti kuntasektorin rahoitusvajetta. Li-

säksi ne vaikuttaisivat avoimen sektorin kustannuskilpailukykyyn heikentävästi, kun palkankorotuspaineet leviäisivät muillekin aloille.

Hallituksella on hyvä tavoite saada julkinen talous tasapainoon vaalikauden loppuun mennessä. Se edellyttää työllisyysasteen kasvua 75 prosenttiin, mikä vuorostaan edellyttää palkkamalttia ja työllisyystoimenpiteiden toteuttamista. Hallitukselta ei ole kuitenkaan kuulunut toimenpiteitä työllisyyden parantamiseksi – itse asiassa päinvastoin. Hallitus aikoo esimerkiksi purkaa työttömyysturvan aktiivimallin, mikä heikentäisi työllisyyttä. Niin kauan kuin uskottavia työllisyystoimenpiteitä ei ole hallituksen esityspöydällä, ei ole uskottavaa väittää, että julkinen talous olisi tasapainossa vaalikauden loppuun mennessä.

Maailmantaloudessa on huomattavia riskejä. Mahdollisen taantumun oloissa elvytyksen pitäisi olla tiukasti kytketty suhdannetilanteeseen. Elvytys julkisten investointihankkeiden kautta on kannattavaa ainoastaan, jos rakentaminen hiipuu ja investoinnit kohdistuvat kannattaviksi osoittuihin hankkeisiin. Lisäksi taantumassa kannattaisi alentaa työn verotusta.

Julkisyhteisöjen alijäämä nousee Etlän suhdanne-ennusteen ennakkotietojen perusteella noin kolmeen miljardiin euroon. Huolestuttavinta on, että Rinteen hallitus unohtaa kestävyysvajeen tyystin. Kun otetaan huomioon, että valtiovarainministeriön⁵ mukaan talouteen vaikuttava kestävyysvaje on noin kymmenen miljardia euroa, Antti Rinteen hallituksen perinnöksi saattaa jäädä yli 10 miljardin euron sopeutustarve seuraavalle hallitukselle.

Viitteet

- ¹ Valtiovarainministeriö (2019a).
- ² Valtioneuvosto (2019).
- ³ Kauhanen ja Lehmus (2019).
- ⁴ Ilta-Sanomat (2019).
- ⁵ Valtiovarainministeriö (2019b).

Kirjallisuus

Ilta-Sanomat (2019). Antti Rinne ymmärtää naisvaltaisten alojen palkkavaatimuksia: ”Täysin perusteltua pahaa mieltä”, https://www.is.fi/politiikka/art-2000006223782.html?utm_medium=social&utm_content=ios.is.fi&utm_source=facebook.com&utm_campaign=messenger-share&fbclid=IwAR1Ev4LwmvW9PfHYJCRDDJVsKWefkoqXAHrjKsOkCMQrD10cYE2HT6FR8d8.

Kangasharju, A. (2019). Isot menolisäykset vievät Suomea väärälle tielle, Helsingin Sanomien vieraskynäkirjoitus 11.9.2019.

Kangasharju, A. ja Kauhanen, A. (2019). Hallituskauden työllisyysaaste: Työllisyysasteen nousu 75 prosenttiin edellyttää uusia rakenneuudistuksia ja parempaa kilpailukykyä, Etlä Muistio No 79.

Kauhanen, A. ja Lehmus, M. (2019). Työaika, työllisyys ja kilpailukyky, Etlä Raportti No 92.

Valtioneuvosto (2019). Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta, Pääministeri Rinteen hallitusohjelma 2019, <https://valtioneuvosto.fi/rinteen-hallitus/hallitusohjelma>.

Valtiovarainministeriö (2019a). Valtiovarainministeriön ehdotus vuoden 2020 talousarvioksi, http://budjetti.vm.fi/indox/tae//2020/valtiovarainministerionKanta_tae_2020.jsp.

Valtiovarainministeriö (2019b). Taloudellinen katsaus, kevät 2019, Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:27.

Kirjoittajat

Emilia Kullas on EVAn johtaja.

Sami Metelinen on EVAn toimituspäällikkö.

Etlän tutkija Hannu Kaseva on laatinut laskelmat, kuvat ja taulukon julkaisua varten.

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA on elinkeinoelämän ajatuspaja, jonka tavoitteena on edistää suomalaisen yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä. EVA tuottaa tietoa ja uusia näkökulmia julkiseen keskusteluun.

EVA Arviot esittelevät ajankohtaisia ideoita ja keskustelunaiheita. Arvioiden kirjoittajat vastaavat esitetyistä mielipiteistä, jotka eivät välttämättä edusta EVAn kantaa.

Arviot löytyvät EVAn kotisivuilta www.eva.fi.

ISSN 2342-074X (PDF)